

Per la pasch en l'Irlanda dal nord

Il «Brexit» sco privel

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **«Brexit» – mintga di en ils meds da massa vegn avant quel neologissem internaziunal. Lez deriva da l'englais «Britain» e dal latin «exit» e vul dir: «La Gronda Britannia extrescha (da l'Uniun europeica)». Ma adatg! Il stadi che vul extrar da l'UE ha num: «United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland».** I sa tracta da la Gronda Britannia, cun las inslas scottas Hebrides, Orkney e Shetland, cun Gibraltar e l'Irlanda dal nord (IN). E per questa munta quai in problem d'identitad. La lingia artificiala da 360 km che la separa da la Republica irlandaisa (RI) duai pia vegnir l'unic cunfin terreste tranter il Reginam uni (United Kingdom, UK) e l'UE – ultra la lingia tranter Gibraltar e la regiun spagnola da l'Andalusia (1,2 km). «Segund la regenza britannica duai l'extrada entrar en vigur ils 29 da mars 2019» (1).

La cunvegna dal Venderdi sontg

Il «Brexit» resulta dal referendum britanic dals 23 da zercladur 2016. La dumonda uffiziala tunava per englais: «Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?» Per valisic (la lingua da la Valisa) tunava quai: «A ddylair's Deyrnas Unedig aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaid neu adael yr Undeb Ewropeaid?» Per rumantsch tunass quai: «Duai il Reginam uni restar commember da l'UE u bandunar l'UE?» Votantas e votants en l'Engalterra e la Valisa han ditg «bandunar» cun respectivamain 53,4% e 52,5% da las vuschs. En Gibraltar (95,9%), l'IN (55,8%) e la Scozia (62%) han ins ditg «restar». L'IN (1 870 834 ol-

mas) ha pia ditg «na» ad in'extrada che revalitass ses cunfin cun la Republica irlandaisa. Sche l'extrada ha lieu senz'alter duai lez cunfin vegnir en princip sco quel tranter la Svizra ed ils quatter pajais limitrofs commembers da l'UE; quai tuna per englais «a hard border» («in cunfin rigurus»). Ma gist quel cunfin da 360 km ha ina gronda relevanza implicita per la realisaziun d'ina cunvegna pli veglia da deschedotg onns ch'il «Brexit», ina cunvegna ch'ha manà la pasch a l'Irlanda e cunzunt a l'IN: La cunvegna dal Venderdi sontg 1998 tranter las regenzas da l'UK e da la republica e las partidas da l'IN (10 d'avrigl 1998). Lez patg ha manà a fin decennis da violenza en quel in-tschess: «La regenza irlandaisa renunziava a sia pretaisa da reunir l'insla, ma ins n'excludeva betg ina reunificaziun en cas che la maioritad da la populaziun nord-

irlandaisa giavischass quai. Las autoritads irlandaisas e quellas da l'IN duain cooperar. Las truppas paramilitaras (...) sa decleravan prontas per discharmar» (2). Dus referendums, in en l'IN e tschel en la republica, han approvà la cunvegna, la quala fa oramai part da lur leschas costituziunalas. Philippe Bernard, correspondent da «Le Monde» a Londra, scriva: «Il return d'in cunfin 'fisc' tras l'insla muntass in privel veritabel da conflict armà. L'absenza da cunfin è in element essenzial da la pasch. Il cunfin exista legalmain; quai quietescha ils aderents da l'appartegnientscha dal nord a l'UK. Dentant na ves'ins betg il cunfin; quai lubescha als republicans da perschaiver che l'insla saja reunida» (3). Il primminister irlandais Leo Varadkar ha declerà al parlament da la republica a Dublin che domadus stadis sajan «obli-

gads da respectar la cunvegna dal Venderdi sontg (...) e garantir al pievel da l'Irlanda ed a quel da l'IN ch'i na vegnia naging 'hard border'» (4). Quai sto vegnir fixà cleramain avant l'extrada, ma la chombra britannica (House of Commons) a Londra ha fin ussa refusà da vuschar in tal «deal». Sche l'extrada ha lieu senz'alter, pia cun in «hard border», lura ristg'ins in conflict en l'IN: «Sinn Fein», la partida republicana da lez pajais, ha declerà: «In cunfin rigurus manass a pretender puspè in referendum davart la reunificaziun da l'insla» (v. nota 4). Vegni vairamain ad in «Brexit»? Co va quai vinavant?

1. EU-Austritt des Vereinigten Königreiches, Wikipedia.
2. Karfreitagabkommen – Wikipedia.
3. «Le Monde» (Paris), 30 da schaner 2019.
4. Brexit: Does the Irish peace accord rule out a hard border? BBC News.

Segund la regenza britannica duai l'extrada entrar en vigur ils 29 da mars 2019. KEYSTONE